

Razvoj likovnosti djece predškolske dobi u području slikanja

Marković, Nika

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:525676>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Nika Marković

**RAZVOJ LIKOVNOSTI DJECE PREDŠKOLSKE DOBI U
PODRUČJU SLIKANJA**

Završni rad

Čakovec, rujan, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Nika Marković

NASLOV RADA: razvoj likovnosti djece predškolske dobi u području slikanja

Mentor: prof. dr. art. Kristina Horvat Blažinović

Čakovec, rujan, 2024.

Sadržaj

SAŽETAK.....	
SUMMARY.....	
UVOD.....	1
1. ZNAČAJ LIKOVNOG STVARALAŠTVA.....	2
1.1. Likovni tipovi djece.....	4
2. SLIKARSTVO.....	6
3. SLIKARSKE TEHNIKE U RADU S DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI.....	6
3.1. Psihološko djelovanje boja.....	13
3.2. Osnovna svojstva boja.....	15
4. LIKOVNO STVARALAŠTVO I DIJETE PREDŠKOLSKE DOBI.....	17
5. POTICANJE I OMETANJE DJEČJEG LIKOVNOG STVARALAŠTVA.....	20
5.1. Poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva.....	20
5.2. Ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva.....	21
6. PRAKTIČNI DIO ZAVRŠNOG RADA.....	23
6.1. Aktivnost voštanim i uljanim pastelom.....	24
6.1.1. Osvrt na dječje likovne radove.....	27
6.2. Aktivnost kolažem.....	28
6.2.1. Osvrt na dječje likovne radove.....	31
7. ZAKLJUČAK.....	32
8. LITERATURA.....	33

SAŽETAK

Likovni odgoj je važan za cjelokupan razvoj svakog djeteta. Crtež je djeci prvi način na koji oni započinju likovni govor. Svako dijete kroz likovnu aktivnost izražava svoje misli, osjećaje i ideje. Kako se razvija dijete, tako se razvijaju i njegove sposobnosti. U radu s djecom predškolske dobi koriste se slikarske tehnike koje zahtijevaju jednostavne materijale kojima se djeca mogu služiti te sami materijali ne smiju pružati otpor djeci kako bi ih djeca mogla prihvatiti i koristiti. Djeca se u svome likovnom izražavanju koriste bojama. Svaka boja ima svoja svojstva i značenje. U ranijim fazama djeca koriste boje onako kako ona žele interpretirati svijet na svoj način, dok boja u kasnijoj fazi kod djece počinje dobivati značenje pa je koriste onako kako je prikazano u stvarnoj okolini. Odgojitelj igra veliku ulogu u razvoju dječjeg likovnog stvaralaštva. On bi trebao poznavati slikarske tehnike i materijale te kako i na koji način ih treba koristiti. Na likovno stvaralaštvo djecu se može potaknuti raznim motivima i pojavama iz njegove okoline. Djetetu treba dati vremena i prostora kako bi ono moglo prenijeti na papir svoje ideje i misli. Osim toga, kako bi se dijete što bolje likovno izrazilo, odgojitelj treba pripremiti estetski uređen prostor u kojemu će se likovna aktivnost odvijati i svi materijali trebaju biti unaprijed pripremljeni.

Ključne riječi: odgojitelj, dijete, likovno izražavanje, boja, slikarske tehnike

SUMMARY

Art education is important for the overall development of every child. Drawing is the first way for children to begin artistic speech. Each child expresses his thoughts, feelings and ideas through artistic activity. As the child develops, so do his abilities. In working with children of preschool age, painting techniques are used that require simple materials that the children can use, and the materials themselves must not resist the children so that the children can accept and use them. Children use colors in their artistic expression. Each color has its own properties and meaning. In the earlier stages, children use colors as they want to interpret the world in their own way, while in the later stages, color begins to acquire meaning for children, so they use it as it is shown in the real environment. The educator plays a big role in the development of children's artistic creativity. He should know painting techniques and materials and how and in what way they should be used. Children can be encouraged to be creative with various motifs and phenomena from their environment. The child should be given time and space so that he can put his ideas and thoughts on paper. In addition, in order for the child to express himself artistically, the educator should prepare an aesthetically arranged space in which the artistic activity will take place, and all materials should be prepared in advance.

Key words: educator, child, artistic expression, color, painting techniques

UVOD

Kako bi djecu pridobili da naprave određeni likovni zadatak, vrlo je važno da ih se prvo motivira. Motivacija je ključni dio dječjeg likovnog stvaranja jer im to budi maštu, stvara dojmove i ideje te razvija kritička mišljenja. Dijete koje je motivirano, bez problema će pristati na likovnu aktivnost te , da naslika svoj rad.

Ako motivacija nije toliko uspješna i djeca ne budu zainteresirana, najvjerojatnije će i cijela aktivnost biti slabijeg rezultata. Kada se osmišljavaju načini na koje ćemo motivirati djecu, oni trebaju biti prilagođeni dobi djece i njihovim interesima. Važno je djeci dati mogućnost da sama promišljaju i istražuju. Za odgojitelja je važno da upoznaje djecu s likovnom tehnikom kojom će raditi te da im pokaže na koje sve načine mogu koristiti dane materijale.

U ovome završnom radu prikazat će se razvitak likovnog izražavanja djece predškolske dobi s naglaskom na slikanje. Rad se sastoji od teorijskog dijela u kojemu se govori o značaju likovnog stvaralaštva, slikarskim likovnim tehnikama te se navode likovni pribor i materijali koji se koriste u određenoj tehnici i načini na koje se oni mogu upotrijebiti. Govori se o području slikarstva i prikazuju se razvojne faze djece u području slikanja. Nakon teorijskog dijela prikazat će se istraživanja dviju likovnih aktivnosti različitih slikarskih tehnika koje su provedene u dječjem vrtiću.

Istraživanje će se provesti tako što će djeca koristiti svoju maštu i na svoj način dvjema različitim tehnikama – pastel i kolaž. Cilj ovog rada je istražiti kako okolinski i motivacijski poticaju utječu na njihovo likovno izražavanje, uvidjeti raspoznaju li djeca razlike između tih različitih tehnika i prikazati razlike između dječjih radova i njihove karakteristike.

1. ZNAČAJ LIKOVNOG STVARALAŠTVA

Još od davnih vremena umjetnost se smatra kao znanje i akcija. Prema Aristotelu umjetnost je spoznaja i priprema za filozofiju te radost izazova proizlazi iz prepoznavanja i doživljavanja. Za vrijeme cara Augusta u Rimu organizirale su se nastave likovnog obrazovanja gdje su osnovane građevinske škole za mladiće od osamnaest godina te je nauka trajala od pet do šest godina. U to doba pedagozi slikarstva imali su poseban status. (Grgurić, Jakubin 1996.)

Klasici pedagogije tražili su nastavu risanja za svu djecu. Komensky vjeruje da je risanje potporanj i temelj umjetnosti što uspoređuje s čovjekom kojemu je kostur potpora čitavome tijelu. Rousseau piše o važnosti uvježbavanja osjetila i aktivnosti ruku kako bi se dijete moglo pravilno razvijati. Peić navodi kako je slikarstvo likovna umjetnost kojoj je temelj izraza crta i boja odnosno ploha, te se iz tog razloga kaže da je slikarstvo plošno likovno izražavanje. (Grgurić, Jakubin 1996.)

Likovni odgoj je važan za djecu zato što kod djece budi mogućnost za kreativnošću. Likovne aktivnosti koje se provode u vrtićima utječu na dječji razvoj kako u motoričkom tako i u psihološkom aspektu. Tijekom stvaralačkog rada dijete slobodno odlučuje o izboru motiva, tehnici rada te ono razvija kritičnost prema sebi i drugima te je u tome potreban stup tolerancije. Isto tako, bitno je da se sadržaj aktivnosti mijenja kao i poticaji kojima se odgojitelj služi te je potrebno dati razne materijale kojima se dijete može koristiti. Crtež sam po sebi djeci je prvi način kojim započinju likovni govor. (Herceg, Rončević, Karlavaris 2010.)

Kroz likovnu aktivnost dijete stvara komunikaciju u kojoj izražava način na koji vidi svijet oko sebe. Svako dijete kroz slikanje izrazi svoje osjećaje i misli. Djeca predškolske dobi slobodnija su u likovnome izražavanju te se iz tog razloga može vidjeti njihov psihološki i emocionalni status. Iz tog razloga je važno da se djetetu da vremena i prostora za slikanje kako bi uspjelo na papir prenijeti ono što se od njega traži ili što samo želi naslikati slobodnom voljom. Najčešće djeca između druge i treće godine počinju pokazivati interes pojedinih radnji odnosno nakon što svladaju osnovne pokrete rukama i ovladaju hodanjem. Što se dijete više razvija u likovnom stvaralaštvu, to mu se javljaju sve veća apstraktna mišljenja te je njihov govor bogatiji.

Za samu likovnu aktivnost ključno je da odgojitelj svojim pristupom potiče djecu da što uspješnije odrade likovni zadatak. Odgojitelj bi trebao organizirati prostor da bude estetski uređen te da bude funkcionalan. Odgojitelj potiče razvojni napredak djece, osuvremenjuje odgojno-obrazovne procese, zna povezivati pojmove, ima razumijevanja za život djece koji se

razvija te mora posjedovati stručna i metodička znanja. Sama dobrobit likovnog stvaralaštva je ta što djeca njome potiču kritička mišljenja, želju za istraživanjem, stvaranje boljeg raspoloženja i samopouzdanja. (Herceg, Rončević, Karlavaris 2010. str. 85),

Herceg i suradnici (2010.) navode kako su osnovna razvojna područja djece predškolske dobi:

- Tjelesni, psihomotorni i zdravstveni razvoj:

preciznost pokreta i koordinacija oko-ruka i preciznost motorike prstiju. Izrezivanje oblika škarama, nanošenje ljepila u ispravnoj količini i lijepljene, sigurnost povlačenja okomitih i vodoravnih crta, pravilno sjedenje u stolici i razmak od papira i glave je u pravilnom položaju.

- Socio-emocionalni razvoj:

Tu spadaju osobne kompetencije djeteta poput neovisnosti i samostalnosti. Djeca samostalno koriste razne pribore, alate, pomagala i materijale. Potiče se izražavanje pozitivnih emocija likovnim stvaralaštvom. Likovnim izražavanjem dijete razvija osjećaj sigurnosti, prihvaćenosti i pripadnosti.

- Spoznajni razvoj

Razvoj spoznaje temelji se na poticanju kognitivnih procesa čime se potiče sposobnost opažanja i spoznavanja prostora i predmeta.

- Komunikacijski razvoj

Temelj međuljudskih odnosa je komunikacija. Djecu treba poticati na pozitivnu komunikaciju. Ako se ona želi postići, potrebna je prirodna osjetljivost, razvoj mogućnosti doživljavanja, primanja, razumijevanja i izražavanja poruka likovnim sredstvima. Osim govorne komunikacije razvijaju se i drugi oblici kao što je vizualna komunikacija.

Svaka osoba ima određene osobine što je isto kao i kod djece gdje je to vidljivo na njihovim radovima. Kako se dijete razvija tako se osobine mijenjaju. Iz tog razloga odgojitelj bi trebao znati od kuda one potiču te kako koji tip utječe na likovno izražavanje djeteta kao pojedinca. (Herceg, Rončević, Karlavaris 2010)

1.1. Likovni tipovi djece

U nastavku je objašnjeno nekoliko tipova djece koje možemo uočiti u likovnom stvaralaštvu.

Vizualni tip je onaj tip gdje se dijete lako izražava motivima iz okoline. Izraz se temelji na točnom i osjetljivom zapažanju što dovodi ka tome da likovni izraz vizualnog tipa djeteta bude „realan“. (Herceg i suradnici 2010)

Imaginarni tip je onaj čiji se djetetov izraz temelji na mašti te će iz tog razloga njegov rad biti temeljen na maštovitim motivima, a motivi koji su stvarni, bit će prikazani na neočekivani način. (Herceg i suradnici 2010)

Intelektualni tip je onaj u kojemu se dječji izraz temelji na vizualnom pamćenju i likovno-kreativnom mišljenju. Ako shvati zadatak dobro, ono će uspješno realizirati svoje likovno rješenje. (Herceg i suradnici 2010)

Ekspresivni tip je onaj gdje se djetetov izraz temelji na vlastitim emocijama. Prepušta se spontanosti, a likovno se rješenje dobiva na temelju emocija te mu iz tog razloga odgovaraju uzbudljivi i osjećajni motivi kao poticaji. (Herceg i suradnici 2010)

Senzitivni tip je tip koji se temelji na osjetljivom opažanju gdje se u crtežu naglašava ono što je neobično, poetsko ili likovno zanimljivo. Ovakav tip djeteta vrlo lako se motivira neobičnim i neočekivanim poticajima. (Herceg i suradnici 2010)

Brzi likovni tip je tip djeteta koji vrlo brzo radi i ostvaruje uradak. Takav tip djeteta ne obraća veliku pozornost na delikatnost i osjetljivost kod likovnog izričaja. (Herceg i suradnici 2010)

Spori likovni tip je onaj gdje dijete jako sporo ostvaruje svoju zamisao i uradak. (Herceg i suradnici 2010)

Aktivan likovni tip je dijete koje ulaže jako puno truda, energije i volje za realizaciju svoga likovnog uratka. Zadatak prihvaća brzo i ostvaruje ga u najbržem mogućem vremenu. (Herceg i suradnici 2010)

Pasivan likovni tip je dijete koje je vrlo teško motivirati te mu treba dugo vremena da odluči o tome što želi prikazati u svome radu. Tijekom zastoja u radu teško se odlučuje za nastavak rada. (Herceg i suradnici 2010)

Osim ovih nekoliko tipova, postoji još puno tipova djece. U većini slučajeva ne postoji čisti likovni tip djece, već se javljaju u kombinacijama poput maštovitog i impulzivnog tipa i slično.

Karlavaris i suradnici (2010) u svome istraživanju dokazali su da se tijekom djetetova razvoja javljaju promjene u pogledu izražavanja individualnih razlika, odnosno likovnih tipova djece. Iz toga razloga odgojitelj tijekom razvoja djeteta prati pozornost na sve pojave koje se mijenjaju kod dječjih aktivnosti.

Zbog raznih tipova djece vrlo je važno osmisliti dobru motivaciju kojom će se djeci dati poticaj da izvedu likovnu aktivnost. Kako bi motivacija bila dobra, odgojitelj mora biti uvjerljiv. Takvi stvaralački poticaji počinju odgovarajućim razgovorom odgojitelja i djece koji može biti vedar, veseo, ozbiljan ili ilustrativan. Poetski, glazbeni i slični poticaji djeci daju ideje i osjećaje te ih prihvaćaju. Ako je motivacija uspješna, kasnije se vrlo lako s djecom može dogovoriti oko uporabe likovnog materijala i davanja smjernica koje ne nude gotova rješenja već djecu potiču na originalnost i autentičnost likovnog stvaralaštva.

Kod metodika likovne kulture postoje različite metode kojima se sadržaj realizira. Herceg i suradnici (2010., str. 86) podijelili su metode na opće didaktičke metode, specifične likovne metode i metode likovnog oblikovanja. Kod općih didaktičkih metoda izdvajaju se metode izlaganja, razgovora, rada na tekstu, demonstracije te radna i eksperimentalna metoda. One se interpretiraju kada se djetetu objašnjava tehnički postupak, značajke nekog stila ili pravca, nekog likovnog djela i kako je ono nastalo. Ako se potiču dječja mašta i kreativnost, u tome slučaju se metode poticanja usmjeravaju na emocionalne, sugestivne i estetske značajke, a ne spoznajne.

Nakon općih imamo specifične likovne metode kojima je bit da se dijete likovno kultivira. Drugim riječima, djeca bi trebala postupno diferencirati racionalnu i znanstvenu komunikaciju od estetske te bi trebala podizati kvalitetu estetskih poruka tijekom likovnog razvoja. Kod ove metode javlja se i metoda istraživanja koja proizlazi iz kreativnih ideja i postupaka kojima se ostvaruju likovne vrijednosti. Za to su potrebni posebni poticaji, postavljanje problema i osposobljavanje za neuobičajene postupke i rješenja. Treća metoda koja se javlja ovdje je metoda kompleksnosti gdje odgojitelj neprekidno izmjenjuje različite poticaje koji se zbog dinamičnosti rada mijenjaju i preoblikuju u nove vrijednosti. Četvrta i posljednja metoda koja se javlja je metoda autonomnih postupaka gdje se u realizaciji likovnih aktivnosti potiče traženje više alternativa i varijanti za rješavanje nekakvog problema te odabira rješenja koja su najoriginalnija.

Posljednja metoda je metoda likovnog oblikovanja koja se povezuje s likovnim područjem. Svi se postupci kao metoda crtanja, slikanja, trodimenzionalnog oblikovanja, građenja i slično

usvajaju postupno. Prvo djeca upoznaju likovnu tehniku promatranjem kroz dječje i umjetničke radove, demonstracijom i razgovorom s odgojiteljem. Zatim usvajaju likovnu tehniku radom kroz likovni zadatak. Osim likovne tehnike usvajaju i likovni jezik i pojmove.

2. SLIKARSTVO

Jedna od osnovnih grana likovnog stvaralaštva je slikarstvo. Ono je umijeće koje s pomoću linija i boja daje plošnoj podlozi prikaz pojava viđenih u stvarnosti. Za razliku od kiparstva i arhitekture koji se izražavaju trodimenzionalno, slikarstvo se izražava dvodimenzionalno. Postoje razni aspekti kroz koje se slikarstvo definira i analizira, a neki su od njih: podjela po materijalu, podlozi, slikarskoj tehnici i tematici, radnom postupku.

Podloga za sliku može biti stijena, zid neke građevine, platno, svila, pergament papir i druge podloge. Slikarstvo se prema tematici dijeli na alegorijsko, mitološko, povijesno, biblijsko te idila i pastorala. Dok je kod animalističkog slikarstva glavni motiv životinja, kod mrtve prirode glavni motiv je cvijeće, posuđe, plodovi, ukrasni predmeti i slično.

3. SLIKARSKE TEHNIKE U RADU S DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI

Slikanje može biti predivno iskustvo za djecu koje im daje mogućnost da istražuju i eksperimentiraju svoje ideje kroz boje i kroz slikanje različitih oblika koristeći se određenim materijalima i alatima.

Slikarske tehnike su podijeljene na suhe: pastel, mozaik, kolaž, vitraj i tapiserija, mokre: tempera, gvaš, akvarel, ulje, freska i boja u materijalu: kolaž, vitraj, tapiserija, mozaik i kombinirane slikarske tehnike.

Kako bi likovna aktivnost bila što kvalitetnija i uspješnija, važno je prvo naučiti posebnosti svake pojedine tehnike i načine na koje se mogu koristiti. Svaka likovna tehnika ima specifičan utjecaj na djetetov likovni rad jer dijete kroz aktivnost izražava svoje emocije i ideje. Također pomaže djetetu da istraži različite načine odnosno metode izražavanja.

Peić (1991.) navodi da se slikarske tehnike sastoje od boja kojima slikar slika, tekućine za razrjeđivanje boja, kistova i podloga na koje prenose boje drugih sredstava koja pomažu pri formiranju slike. U nastavku rada opisuju se slikarske likovne tehnike i njihov utjecaj na dijete.

Primjena slikarskih tehnika u ustanovi ranog i predškolskog odgoja:

S djecom predškolske dobi koristimo slikarske tehnike koje zahtijevaju jednostavne materijale i metode koje potiču dječju kreativnost, maštu i razvoj motorike. Svaka tehnika ima svoje tehničke i estetske karakteristike koje su prilagođene dobi i sposobnostima djece.

U slikarstvu materijali su uglavnom pripremljeni od pigmenata i veziva koje povezuje pigment te osigurava trajnost boje na podlozi. Neke su od podloga: papir, drvo, platno i metal, dok se za pribor mogu koristiti pera, kistovi, špaltle odnosno slikarski noževi i druga sredstva. Većinu slikarskih materijala mogu koristiti djeca, ali se u obzir treba uzeti njihova dob i razvojne mogućnosti. Materijal ne smije djeci pružati otpor kako bi se njime moglo lako bojati, razrjeđivati i nanositi na podlogu. Zahtijeva se zaštita namještaja i odjeće od prljanja bojama, tekućinama i slično. Za likovno izražavanje djece ne koristimo onaj materijal koji može biti opasan kao što je oštar i šiljast nož, intenzivni sprejevi, već se koriste posebno oblikovani predmeti i materijali primjereni dobi djeteta. (Herceg, Rončević, Karlavaris 2010)

Tijekom pripreme aktivnosti djeci moramo pripremiti i osigurati radni prostor na kojemu će se održati likovna aktivnost. Stol treba biti pripremljen tako što će radna površina biti zaštićena podlogom da se ne prlja stol te će svako dijete dobiti papir namijenjen za tu tehniku. Prije samog početka slikanja djeci se trebaju objasniti načini na koje mogu koristiti tehniku te im to demonstrirati kako bi vizualno vidjeli.

Pastel

Za pastel se kaže da slikarska tehnika čini prijelaz između crtačkih i slikarskih. Kada koristimo suhi pastel, upotrebljavamo manje ili jače hrapav papir. Zbog svoje mekoće i nježnosti vrlo se lako nanosi na papir te se on ne koristi u vrtiću. Kada se pastel nanese na podlogu, ono se može razmazati prstima, komadom papira, bijelim pastelom te se time zaglađuje tekstura i boja postaje efektivnija. (Peić 1997) Kod pastela razlikujemo 3 vrste: uljani, voštani i suhi. U radu s djecom preporučuje se korištenje uljanih i voštanih pastela zbog toga što se lako koriste i imaju intenzivnije boje. Prilikom korištenja uljanih pastela djeci treba davati naputak da malo jače pritisnu pastel o podlogu. Papir za pastel treba biti manje ili jače hrapav u sivoj, bijeloj, crnoj ili toniranoj nijansi. Osim papira mogu poslužiti i različiti kartoni, pergament i platno. (Marijan Jakubin 1990)

Ova tehnika omogućava djeci istražiti različite teksture i efekte miješanjem i nanošenjem više slojeva boja.

„Djeca vrlo brzo otkriju crtačku i slikarsku mogućnost pastela pa ga često koriste u likovnom izražavanju. Stariju djecu treba uputiti u mogućnost povlačenja tanjih i debljih linija, točki, mrlja i razmazivanje masnog pastela. Treba im ponuditi i papir različitih nijansi i tvrdoće te im omogućiti da pastel kombiniraju s akvarelom i tušem.“ (članak Slikarske tehnike 2010.)

Slika 1 Dječji rad uljanom pastelom

Akvarel

Akvarel je slikarska tehnika vodenom bojom. On ima karakter vode što znači da je tekuć, jasan i svjež. Akvarel je takva tehnika gdje se boje mogu razigrati. Kod ove tehnike ne koristi se bijela boja, već se razrjeđivanjem boja dobivaju svjetliji tonovi. Za dobivanje tamnijih tonova boja koristi se manja količina vode, a za svjetlije tonove stavlja se veća količina vode. Ako se želi postići efekt bijele boje, taj dio papira ostavljamo neoslanim. Za slikanje akvarelom koristi se papir zrnate i hrapave teksture kako bi se boja primila. (Pejić, M. 1991).

Akvarelnim bojama može se raditi na dva načina: rad na suhoj podlozi i rad na mokroj podlozi. Kod rada na suhoj podlozi razrijeđenu boju nanosimo na suhi papir te kad se boja osuši, na nju možemo nanijeti još slojeva s time da se svaki nanoseni sloj prvo mora osušiti kako bi se nanio novi. Za razliku od rada na suhoj podlozi rad na mokroj je suprotan iz razloga što se razrijeđena boja nanosi na papir koji je prethodno navlažen krpicom ili spužvicom. Kod ovog načina je važno da papir nije previše mokr. Boje koje se nanose na mokru podlogu stvaraju razne oblike i konture što čine specifične efekte.

Kada s djecom radimo tehnikom akvarela, trebamo im objasniti kako akvarel funkcionira te da je bitno dovoljno namočiti kist i uzeti određenu količinu boje te staviti na papir. Djeci treba objasniti da nije dobro uzeti previše niti premalo vode na kist te da trebaju imati lagane poteze ruku i kista na papiru i da ne smiju prejako stiskati kist na podlogu. Na stolu se treba nalaziti posudica s vodom u kojoj ispiru boju. Tehnika akvarela zahtijeva veću motoričku sposobnost i spretnost te se iz tog razloga radi sa starijom djecom vrtićke dobi.

Slika 2 dječji rad akvarel

Tempera

Matko Peić ističe kako je tempera tehnika tišine i polaganosti. Još od srednjeg vijeka stari majstori su koristili temperu, ali ona nije bila nalik ovoj koja se danas koristi, odnosno koja se danas kupuje u trgovinama. Slikari su temperu pravili od boje u prahu koja se miješala s emulzijom napravljenom od jajeta, vode i octa. Za razliku od akvarela tempera je prigušenija te nema prozirnost u sebi. Kod uporabe tempera koristimo papir koji je hrapaviji odnosno podloge koje su kruće. Boje tempera danas možemo pronaći u tubama i posudicama. Zbog svoje gustoće ona je neprozirna i može se nanositi u više slojeva.

Dok se u akvarelu koriste kistovi koji su puno mekši, kod tempera se koristimo većim i čvršćim kistovima. Također kod tempera se koristimo bijelom bojom kako bi se dobile neke nove nijanse odnosno tonovi. Ako želimo dobiti neku svjetliju boju, stavimo više bijele, a ako želimo

tamniju, dodamo crnu boju. Ovom tehnikom se vrlo lako mogu oslikati veće površine te je za tempere potrebna paleta na koju se boje stavljaju i miješaju. Jakubin spominje kako je tempera suha tehnika te se ne smije nanositi u predebelim omjerima odjednom zato što se počinje ljuštiti. Iz toga razloga umjetnici nanose tanak sloj ulja na dovršene radove kako bi slike dobile svoj sjaj te ih to štiti od uništavanja.

Kod ove tehnike u radu s djecom potrebno je djeci pripremiti paletu s bojama, možemo im dati osnovne boje te da oni sami miješaju i istražuju kako dobiti nove nijanse i druge boje, a možemo im dati i već pripremljene boje raznih nijansi. Dobro je izbjegavati crnu boju zato što djeca često uzmu puno crne te radovi postanu tamni i bezbojni odnosno crnih ili sivih nijansi. Kada djeca počnu raditi s ovom slikarskom tehnikom, navodimo ih da ne trebaju puno vode staviti na kist kao što je slučaj kod akvarela koji zahtijeva više vode. Djeci možemo ponuditi i druge materijale kao što su spužvice, drveni štapići, špantle, plastične vilice, ali i mogu slikati temperom i prstima. Ova tehnika djeci omogućuje istraživanje raznih materijala kojima se mogu poslužiti, miješanjem boja razvijaju kognitivne vještine te finu motoriku.

Slika 3 dječji likovni rad tempere

Kolaž

Kolaž je posebna slikarska tehnika koja nastaje lijepljenjem komadića papira ili drugog materijala na podlogu. Ovom tehnikom djeca istražuju teksturu, boju, strukturu materijala te načine njegovog kombiniranja. Kad steknu određena iskustva i vještine u kolaž tehnici, kreću rezati razne oblike od ponuđenog materijala, slažu ih na papir, kombiniraju elemente te kad su zadovoljni kompozicijom ili oblikom, zalijepe ih na papir.

Ova je tehnika pogodna za djecu svih dobnih skupina jer se ponuđeni materijal može trgati prstima te rezati škarama za vježbanje motorike ruku i prstiju. Za tehniku kolaž koriste se novinski papiri, papiri iz časopisa, papiri u boji, tekstil, stari likovni radovi. Materijali kojima se kolaž može služiti bogat je bojama, teksturama i strukturama.

Slika 4 dječji rad "Ananas" kolaž

Kombinirane slikarske tehnike

Nakon upoznavanja s osnovnim slikarskim tehnikama djeci je zanimljivo prikazati i kombiniranje tih tehnika. Kombinirane slikarske tehnike kombinacije su više tehnika u jednu. Na primjer, miješanje pastela s vodom, akvarel s tušem ili flomasterom i druge. Ovime se djetetu daje mogućnost da produbi svoj rad i istakne ono što je za njega bitno. Pogodna je tehnika za rad od rane dobi.

Slika 5 dječji rad kombinirana tehnika

3.1. Psihološko djelovanje boja

Kada spominjemo slikarske likovne tehnike u vrtiću, najčešće mislimo na tehnike akvarela, tempere i pastela zato što je to djeci najbliži i najpoznatiji način slikanja. Dijete u vrtiću nesvjesno svaki dan provede u likovnim aktivnostima što se može vidjeti tijekom jednog njihovog dana provedenog u ustanovi ranog i predškolskog odgoja. Djeca često znaju uzeti papir i izaberu bojice, pastele, flomastere ili tempere te samoinicijativno krenu nešto slikati ili crtati.

Upravo dječjim radovima možemo uočiti njihove potencijale, ono što ih zanima pa čak i što nam neki puta žele reći i pokazati. Kod slikanja djeca se vole izražavati bojom. Boja je, kako Peić navodi, fizikalna osobina svjetlosti koja je određena frekvencijom titranja svjetla izazvanih impulsom izvora svjetlosti. Oko čovjeka može raspoznati do 150 nijansi boja. Despot navodi da svaka boja ima svoj psihološki efekt na čovjeka, odnosno emocionalni i mentalni.

Crvena boja ima najjači intenzitet od svih drugih boja, kao što ima i najveću privlačnu moć. Simbolika je ove boje radost, pokazuje snagu volje i vitalnost, ali signalizira i opasnost. Naravno, kao i sve drugo, i boja može imati svoju negativnu stranu odnosno negativno značenje. Može simbolizirati mržnju, pakost i zločestoću. Stari Grci i Egipćani smatrali su crvenu boju bojom ljubavi. Ako u crtežu dominira crvena, to može značiti da se radi o agresivnom i svadljivom djetetu. Ono može biti pod pritiskom i nervozno, možda je sklono ljubomori zbog roditeljske pozornosti usmjerene na djetetovog mlađeg brata ili sestru. (Despot N. 1966)

Narančasta boja je, kako Despot opisuje, spoj dviju toplih boja, crvene i žute. Psihološki ova boja djeluje svečano i povjerljivo te daje osjećaj zdravlja i sunčane snage. Tu se spajaju duh i aktivnost pa prema tome osobe koje više preferiraju narančastu boju imaju živahan i privrženi duh. Također, ova boja simbolizira plodnost, sjaj i bogatstvo. Koriste je djeca koja se slobodno izražavaju u okruženju u kojem žive. Boja je radost života. U dječjim crtežima pokazatelj je djetetovog dobrog emotivnog stanja. Zato je često koriste djeca koja su sretna, topla, vesela, ljubazna i srdačna. (Despot N. 1966)

Žuta boja je vesela boja, djeluje oslobađajuće, poticajno i olakšavajuće. Boja je radosti i spretnosti. Naziva se infantilnom odnosno nezrelom bojom jer se najviše nalazi u crtežima mlađe djece, dok je starija djeca koriste u stanju jakih i ugodnih osjećanja. Ako dijete slika naglašeno žutom bojom, to može biti znak emocionalne nerazvijenosti ili nedostatka samostalnosti. (Despot N. 1966)

Plava boja je mirna i iskrena, potpuna suprotnost crvenoj boji. Moglo bi se reći da je od svih boja plava najmirnija i potiče koncentraciju. Simbolizira vjernost, mudrost i plemenitost. Ljudi koji vole plavu boju uspješni su, promišljaju i odani su. Djeca kojoj plava boja dominira u crtežu žele imati život u urednom i mirnom ambijentu, pasivna su i sklonija maštanju. (Despot N. 1966)

Zelena boja je umirujuća boja koja simbolizira harmoniju, mir i relaksaciju. U psihološkom djelovanju ona daje sigurnost i stabilnost. Još se opisuje kao prirodna boja jer je možemo naći u prirodi, kao što je trava, drveće i biljke. Osobe koje preferiraju ovu boju imaju karakteristiku iskrenosti, upornosti i dobronamjernosti. Dok u djetetovom radu prevladava svijetlozelena boja, znači da je dijete stabilno i uravnoteženo, ali ako prevladava tamnozeleno, to može značiti da ono potiskuje neke emocije, ljutnju i bijes od kojih se ne zna ili ne može osloboditi. (Despot N. 1966)

3.2. Osnovna svojstva boja

Boje dijelimo na primarne, sekundarne i tercijarne. Primarne boje su boje prvog reda te u njih spadaju: crvena, žuta i plava. Ako se pomiješaju dvije osnovne boje u omjeru 2:2, dobije se sekundarna boja. Na primjer, miješanjem osnovnih boja žute i plave dobijemo sekundarnu boju zelenu. Iz tog razloga u sekundarne boje odnosno boje drugog reda spadaju: zelena, ljubičasta i narančasta. Sve boje koje se nalaze unutar sunčevog spektra nazivaju se kromatskim bojama. Često se zna govoriti za crnu, sivu i bijelu da su boje, ali kako se one ne nalaze u spektru boja, nazivamo ih akromatskim bojama. One boje koje ne sadrže u sebi crnu i bijelu, a miješaju se jednom osnovnom i jednom sekundarnom bojom nazivaju se čistim bojama. Miješanjem komplementarnih boja na Ostwaldovom krugu boja dolazi do neutralizacije što znači da boje gube svoju čistoću i jasnoću te se time dobiva tercijarna boja. (Marijan Jakubin 1990).

Slika 6 Ostwaldov krug boja

Miješanje boja nije samo tehnička vještina, već je način izražavanja osobe na kreativan i individualan način. Poznavanje teorije boja i načina miješanja mogu pomoći u kreiranju i postizanju raznih efekata nekog umjetničkog djela. Postoje dva načina kojima se boje miješaju, a to su mehaničko miješanje i optičko miješanje. Miješanje na paleti gdje se boja miješa izravno s drugom bojom naziva se mehaničkim miješanjem. Optičko miješanje boja je način miješanja gdje se jedna boja stavlja pored druge sitnim točkanjem ili nanošenjem sitnih mrlja boja što

rezultira da se na određenoj udaljenosti ljudskom oku stvara boja dobivena međusobnom izmjenom jednom ili više obojenih točkica ili mrlja. (Marijan Jakubin 1990, str. 24)

Djeca u nekim situacijama ne mogu riječima izraziti ono što misle i osjećaju pa im crtež u takvim prilikama daje mogućnost prikazivanja emocija na papiru. Odgojitelj također igra važnu ulogu u djetetovom likovnom stvaralaštvu. On treba biti poticatelj i mora razumjeti svako dijete kako bi uvidio djetetove mogućnosti. Kao što Grgurić i Jakubin navode, odgojitelj djeci od njihovih mlađih dana mora čitati odnosno davati slikovnice, poticati djecu na likovno izražavanje dajući im razne materijale i pribor te im osigurati likovno oblikovane predmete jer tvrde da će to kod djece stvoriti želju za istraživanjem.

Belamarić(1986) smatra da je odgojiteljeva uloga takva da potiče djecu, ali ne i da im nameće neka svoja mišljenja i viđenja. Odgojitelj uči djecu prepoznati vlastite emocije i kako reagirati u određenim situacijama te što pojedina emocija znači. Naravno, važno je da odgojitelj pohvaljuje dijete za vrijeme stvaranja nekog likovnog djela jer djeci pohvale daju samopouzdanje i pozitivne emocije. Svako dijete se nakon pohvale osjeća slobodnije, sretnije i sposobnije što dovodi do poticanja djeteta za daljnjim likovnim stvaranjem.

Važno je znati kako pristupiti dječjem likovnom izražavanju jer zbog krivog pristupa može doći do ometanja likovnog stvaralaštva djeteta koje ima negativan utjecaj na dijete. Ako se djetetu daju bojanke, daje se već gotov prikaz nekog oblika ili nekih pojava koje djeci ostaje urezano u pamćenje koje će kasnije koristiti kao šablonu svaki put kada mu zatreba, na primjer leptir ili kuća. Time se djetetu oduzima mogućnost razvijanja kreativnog mišljenja i originalnosti. Ako ispravljamo djecu kod radova ili ispravljamo njihove radove, u njima budimo osjećaj nesigurnosti i slabosti te nemaju povjerenja u same sebe i dobivaju „strah“ da će svaki drugi put nešto krivo naslikati ili nacrtati.

4. LIKOVNO STVARALAŠTVO I DIJETE PREDŠKOLSKE DOBI

Likovno stvaralaštvo se shvaćalo kao proces kojim odabrani pojedinci stvaraju djela visokih vrijednosti. E. Fromm naglašava kako je korijen kreativnog rada u sposobnosti čuđenja te ga djeca učestalo koriste u igri. Pod pojmom kreativnosti Karlavaris obuhvaća splet obilježja kao što su intelekt i osobnost, motivacija i emotivnost te ostali faktori koji predstavljaju osnovu stvaralaštva. (Grgurić, N., & Jakubin, M. (1996).

Grgurić i Jakubin (1997.) u svojoj knjizi navode kako kreativnost obuhvaća dva usko vezana, ali ne identična pojma, a to su proces i produkt. Kod dječjeg likovnog stvaralaštva više će se očekivati kreativni proces nego produkt. Kreativno vođeni proces dovodi do kreativnog produkta.

Likovnost se kod djece razvija uzastopno prema njihovom rastu i razvoju. Herceg i suradnici (2010.) pišu kako dijete prolazi kroz faze likovnog razvoja te svaka faza ima svoje karakteristike.

Faze likovnog izraza kod djece

Faza izražavanja primarnim simbolima

Ovo je prva faza koja se još naziva i faza šaranja. Počinje oko prve godine te traje do druge ili treće. Čini se kao nesređen likovni izraz zbog toga što se olovka ili neki drugi likovni pribor drži grčevito među prstima, a zglobovi nemaju funkciju odnosno ne miče se. Ovaj izraz nije slučajna već se odraslima samo tako čini. Faza je sastavljena od stvaranja crta načinjenih jednostavnim pokretima.

Podlaktica djeteta ima najveću kontrolu u stvaranju crteža. Pokretima prema naprijed i nazad dijete određuje duljinu crte te ponavlja nekoliko puta. Dijete rijetko diže olovku s papira, osim kada je gotovo s pokretom. S vremenom dijete olovku počinje držati opuštenije te može kontrolirati svoje pokrete, što ga dovodi u razdoblje kontroliranog šaranja. Pojavljuje se krug koji je prvi organizirani oblik te se ubrzo nakon toga javlja i prvi prikaz čovjeka. Čovjeka prikazuje sklapanjem krugova i linija. Linija naslikana kistom ili nacrtana olovkom postaje dvodimenzionalni predmet te se opaža kao figura koja leži na osnovi. Na crtežima u ovoj fazi

nema prostora jer se sve raspoređuje po papiru u slučajnom poretku, a naziva se još konglomerat.

U ovoj dobi djeca se bojom koriste kao crtačkom tehnikom. Tehnika rada olovkom djeci ne čini poteškoće dok miješanje boja s vodom zahtijeva određenu spretnost i odgovarajuće kistove. Mrlja boje primarni je simbol u slikanju djece te istodobno označava oblik, materiju i boju. Djeca ne daju bojama vizualno i primijenjeno značenje već se koriste svim bojama te u tome trenutku može preuzeti svako značenje. (Belamarić, D., & Musić, J. (1986))

Faza izražavanja složenim simbolima

U ovoj fazi crteži djece počinju dobivati imena, djeca uočavaju sličnosti crta koje su stvorili s predmetom. Kako djeca počinju davati imena crtežima tako se pridodaje i značenje odnosno misao i akt crtanja. Djeca tijekom crtanja prikazuju percepciju sebe, a ne neke druge osobe. Ne pokušava naslikati svijet kakav jest, već posjeduje metodu u kojoj zamjenjuje realnost. Crteži su ispunjeni složenim simbolima koji se ne odnose na konkretne objekte već na akciju ili značajke tih simbola. Simbol je nacrtan tako da se zauzima prostor na papiru. Dijete ponekad okreće odnosno rotira ga kako bi prazan prostor na papiru bio pristupačniji. Iz ovog razloga crtež čovjeka može izgledati kao da stoji na glavi.

Figure dobivaju smještaj na rub papira koji simbolizira liniju tla gdje figura stoji, što bi značilo da više ne lete u zraku. Javlja se linija neba i tla te se najviše primjećuje promjena kod ljudskog oblika. Prikazuje se tijelo iz kojeg izlaze ruke i noge koje ne izlaze više iz glave te se prikaz završava prstima, ponekad s netočnim brojem. Crta se cijela osoba te može nacrtati više detalja. Javlja se i boja koja naglašava neku važnost ili spoznaju. Važno je znati da u ovoj fazi djeca počinju razvijati fiksacije koje imaju karakteristiku šablona. Kod likovnog izražavanja šablone se smatraju negativnima jer koče djetetov stvaralački čin te se isti oblici učestalo pojavljuju. Važno je da se izbjegava šablonizacija baš iz tog razloga. Neke su od šablona: srce, kuća, drvo i cvijet. (Herceg, L., Rončević, A., & Bogomil, K. (2010))

Kod ove faze djeca ne odabiru boje prema vizualnosti nego prema svojim sklonostima. Na primjer, dijete neće obojati cvijet crvenom bojom i stabljiku zelenom, već će obojati latice cvijeta s više različitih boja, a takav cvijet u stvarnosti ne postoji. Dijete koristi boje prema svojoj trenutnoj ideji. Kada počinju u svoj rad unositi plohe boja, može se govoriti o stvarnom izražavanju boja. (Belamarić, D., & Musić, J. (1986))

Faza intelektualnog realizma

Ova faza se javlja u kasnijem djetinjstvu između šest i jedanaest godina. Ovo je početak javljanja apstraktnog mišljenja, verbalni izraz postaje bogatiji i sposobnost likovnog izražavanja postaje sve veća. I dalje postoje velike razlike kod intelektualnog i emocionalnog doživljavanja svijeta. Dijete spontano i prirodno prihvaća svijet u kojemu sudjeluje i tako ga upoznaje. Ljudski lik dobiva profil i pokret.

Emocije koje prikazuje postaju bogatije i raznovrsnije te je sposobnost rada likovno-tehničkim sredstvima veća i proširuje se njihova primjena. Poticaji za likovno stvaralaštvo dolaze iz zapažanja okoline. Postavljanjem raznih pitanja likovni izraz i spoznaja okoline postaje razvijenija i bogatija. U ovoj se fazi razvijaju načini likovnog izražavanja.

Prema Grgurić i Jakubin razlikujemo sljedeće načine:

- transparentni prikaz, prikaz akcije u fazama kretanja
- emotivna proporcija, prelijevanje oblika
- rasklapanje oblika, vertikalna perspektiva
- obrnuta perspektiva
- poliperspektiva

Djeca puno više promatraju i zaključuju te iz tog razloga crteži likova imaju muško-ženske karakteristike. Zbog apstraktnog mišljenja, likovno-tehničke zrelosti i prilagodljivosti različitim uvjetima dijete dobiva mogućnost da postigne izvanredna i zanimljiva likovna ostvarenja te se iz tog razloga ova faza naziva zlatnim dobom dječjeg likovnog izražavanja i stvaranja.

Dijete se počinje bogatije izražavati bojom te na osnovi njihove primjene, uloga i značenja koje djeca daju, primjećuju se mogućnosti i sposobnosti djece. U toj dobi djeca unose pojedine boje kao stalne i pojedini znakovi imaju određeno značenje u boji poput, na primjer smeđe kao deblo drveta. Sve češće unose stvarne boje u sadržaje koje slikaju što pokazuje razvoj percepcija boja.

Važno je naglasiti da ne dolaze sva djeca do iste faze istodobno jer je svako dijete karakteristika za samog sebe. Kod nekih osmogodišnjaka može se primijetiti da su u fazi

petogodišnjaka ili šestogodišnjaka dok neki petogodišnjaci mogu biti u fazi osmogodišnjaka. Može se reći da djeca koja uživaju u likovnim aktivnostima rade bolje od djece koja ne uživaju.

5. POTICANJE I OMETANJE DJEČJEG LIKOVNOG STVARALAŠTVA

Likovno stvaralaštvo ima ključnu ulogu u razvoju dječje kreativnosti, mašte i emocionalnog izražavanja. Kroz aktivnosti slikanjem, crtanjem i slično djeca istražuju svijet oko sebe te razvijaju svoje motoričke i kognitivne vještine i sposobnosti. Odgojitelji, roditelji i drugi mogu puno doprinijeti stvaranju poticajnog okruženja te mogu pozitivno ali i negativno utjecati na dječje likovno stvaralaštvo.

5.1. Poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva

Kada je djeci dana sloboda da budu ono što jesu i da gledaju na svoj način i razmišljaju svojom logikom odnosno da budu individualci, onda će se oni stvaralački izražavati. Vanjske i unutarnje pojave djeteta promatra neposrednim kontaktom te se njime poistovjećuje što dovodi do otkrivanja njihovog smisla i značenja.

Likovno izraženi procesi i ostvareni sadržaji djeci osnažuju opažanja i predočavanja što rezultira snažnijim i bogatijim stvaranjem. Kako bi se pobudio interes kod djece za pojave u svijetu i likovno izražavanje, postoji nekoliko načina kako da ih potaknemo, a to su sljedeći: usmjeravanje opažanja, aktiviranje sjećanja, maštanje i ilustracije, zamišljanje, igre likovnim materijalima i potvrđivanje.

Usmjeravanje opažanja - ovo je najjednostavniji način poticanja djece. Život je ono što će djecu najviše zainteresirati, zatim oblici, njihovi dijelovi, veličine, materijal, boja i detalji. Dječje verbalne odgovore ne bi se smjelo korigirati, već ih uzeti onakve kakvi jesu. Promatranjem djeteta otkriva i pamti oblike i pojave što kasnije prikazuje likovnim izražavanjem. Djeca ne crtaju konkretno što vide već što pamte, izdvajaju.

Aktiviranje sjećanja - razgovorom s djecom o onome što su vidjela, čula ili o nečemu što se dogodilo potičemo njihova sjećanja. Nakon što djeci iscrpimo sjećanja postavljamo im pitanja

o prostoru, oblicima, bojama, materiji, vremenu i slično. U radove nastale prema sjećanju djeca češće unose značenja i odnose.

Maštanje, ilustracije - maštanje se javlja kao stvaranje novih varijanti i slika temeljenih na poznatim događajima i pojavama. Dječja je mašta uvjetovana osmišljenim, spontanim i slobodnim vođenjem u likovnom stvaralaštvu te tada imaju mogućnost stvaranja vizija i ideja.

Zamišljanje - ovo je sposobnost djece da različite predodžbe i pojmove nevidljive stvarnosti prikazuju likovnim izrazom. Ove stvaralačke sposobnosti potiču se ako su djeca navikla izražavati se slobodno i neometano. Svaku nepoznatu pojavu za koju djeca ne znaju i nema nikakvih podataka, djeca mogu likovno protumačiti.

Igre s likovnim materijalima - djeci donose osjećaj slobode što ih potiče na upoznavanje i ispitivanje svojstva i mogućnosti likovnog sredstva. Slobodno iskazuju što i kako žele na svoj prirodan i svojstven način. Osim na poticanje izražavanja, važno je poticati djecu da sama pronalaze neke nove sadržaje kojima dopunjuju i osamostaljuju svoje stvaralačke sposobnosti.

Potvrđivanje - ako se nenametljivo potvrđuju vrijednosti svakog dječjeg rada, to djetetu daje potvrdu da je na dobrom putu, da ono to može i zna te mu daje osjećaj sigurnosti i slobode. Tada dijete može pokrenuti svoje potencijale, ideje i vizije.

5.2. Ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva

Dječje likovno stvaralaštvo, kako smo do sada zaključili, način je izražavanja kod kojega se razvija kreativnost i emocionalno izražavanje djeteta. Ono može biti ometano različitim čimbenicima koji sprječavaju slobodu izražavanja i kreativnosti.

Načini ometanja dječjeg stvaralaštva koje Belamarić (1986) spominje su sljedeći:

Crtanje djeci - ako mi djeci pokažemo na koji se način nešto crta, zbog autoriteta djeca će to isto oponašati čime se ugrožava i prekida prirodni i svrhoviti način opažanja, shvaćanja i stvaranja oblika te postaju pasivna.

Ispravljanje dječjih oblika - djeci se narušavaju vlastita viđenja te im se stvaraju nepovjerenja u njih što dovodi do osjećaja nesigurnosti i nemoći.

Slikovnice za bojanje - oblici su pojednostavljenog shematskog stila, lako se urezuje djeci u pamćenje te se po potrebi vraćaju tome obliku i koriste ga u svome likovnom izražavanju. Kod djece se stvara uvjerenje da nisu sposobna za likovni rad jer mogu vidjeti različitost realističnog oblika i pojednostavljene sheme istog zbog toga što su realistični oblici kompleksniji i složeniji.

Izlaganje dječjih radova - učestalo pojavljivanje dječjih radova i njihova izlaganja te stalna prisutnost u njihovoj okolini djeci daje osjećaj da im je to obaveza bez obzira htjeli oni to ili ne. To dovodi do toga da kasnije djeca samo nešto žele izraziti ali im se primjeri nesvjesno nameću.

Širenje shematskih oblika među djecom - djeca shematske prikaze preuzimaju jedni od drugih što dovodi do masovne pojave jednoličnih odnosno istih radova.

Vrednovanje i procjenjivanje dječjih radova - ako ocjenjujemo, vrednujemo i uspoređujemo dječje radove, automatski djeci blokiramo njihov osjećaj slobode te spontanost i sposobnost stvaralaštva.

Komentiranje i prigovaranje - sve što komentiramo ili prigovorimo, prikrivamo ili pokazujemo nezadovoljstvo ozljeđuje dijete koje će zadobiti posljedice nesigurnosti, pružat će otpor i remeti njegov interes za likovni rad.

Prenaglašavanje vrijednosti - ako previše pohvaljujemo dijete, njegov cilj rada neće biti likovna aktivnost i sam rad već samo pohvala.

Urednost i preciznost - vrlo je bitno napomenuti da mrlje nastale slučajnošću ne uništavaju rad jer nije rad sam cilj, već proces kojim je taj rad nastao. Dijete ne bi trebalo imati strah da će nešto uprljati ili proliti jer to izaziva njegovu nespretnost.

6. PRAKTIČNI DIO ZAVRŠNOG RADA

Za potrebe pisanja završnog rada u dječjem vrtiću „Cvrčak“ u lipnju 2024. godine provedene su 2 likovne aktivnosti u kojima su sudjelovala djeca različitih dobnih skupina: mlađa, srednja i starija. Prvoj likovnoj aktivnosti, rad s uljanim i voštanim pastelama prisustvovalo je 24 djece mlađe i srednje skupine u dobi od 3 do 5 godina, dok je sudjelovalo 18 djece od starije skupine. Tema za prvu aktivnost bile su ribe u moru. Drugoj likovnoj aktivnosti, tehnicu kolaža, prisustvovalo je 15 djece starije dobnе skupine u dobi od 6 i 7 godina te 20 djece u dobi od 3 do 5 godina. Tema za drugu aktivnost bila je džungla i životinje u njoj.

U svakoj su likovnoj aktivnosti za inspiraciju i motivaciju djeci bile prikazane fotografije koje su se odnosile na zadanu temu. Cilj ovih aktivnosti je provjera mogućnosti korištenja slikarske tehnike u različitim dobnim skupinama te način na koji djeca koriste ponuđenu slikarsku tehniku. Cilj je također bio utvrditi koja će tehnika djeci biti zanimljivija.

Za aktivnosti kolažem djeci je bio ponuđen papir raznih boja koje su oni sami morali trgati ili rezati u željene oblike i veličine te im je bio ponuđen bijeli papir na koji su slagali komadiće i na kraju ih lijepili. Ponuđene su im bile i pastele kako bi mogli koristiti kombiniranu miješanu tehniku ako su htjeli dodati neke detalje na svoje radove.

6.1. Aktivnost voštanim i uljanim pastelom

Ova tema aktivnosti bila je morski svijet odnosno ribe koje se nalaze u morima. Prvo je provedena aktivnost u mlađoj i srednjoj skupini gdje je sudjelovalo 24 djece. Prije samog početka u sobi je po stolovima, gdje se aktivnost provodi, pripremljen A4 papir i paste. Budući da je bila u pitanju tehnika pastel, nije bilo potrebe zaštititi stolove.

Za motivaciju djeci bili su pripremljeni slikovni materijali morskih i kopnenih životinja te su pokazivanjem slika djeci bila postavljana pitanja kako se zove prikazana životinja i nalazi li se u moru ili na kopnu te su nakon toga bile ispričane zanimljivosti o svakoj morskoj životinji nakon čega se pregledala slikovnica o morskim životinjama. Pozornost je bila usmjerena na oblike morskih životinja, veličine i boje. Za to vrijeme je primijećeno da je djeci bilo vrlo zanimljivo te su pokazali veliki interes u interakciji i sudjelovanju.

Nakon uvodnog dijela sata djeci je bilo prvo objašnjeno što će raditi te kojom tehnikom će svoje radove naslikati. Pitala sam ih jesu li već slikali pastelama da znam otprilike što očekivati od radova. Nakon što su djeca sjela za stol bio im je ponuđen A4 papir te voštane i uljane paste kojima su oni počeli slikati svoje ribe.

Tijekom slikanja primijećeno je da je neku djecu trebalo dodatno motivirati gdje se još jednom obavio razgovor o temi te potom iznošenje ideja djece što je rezultiralo njihovim opuštanjem i oslobađanjem za nastavak rada.

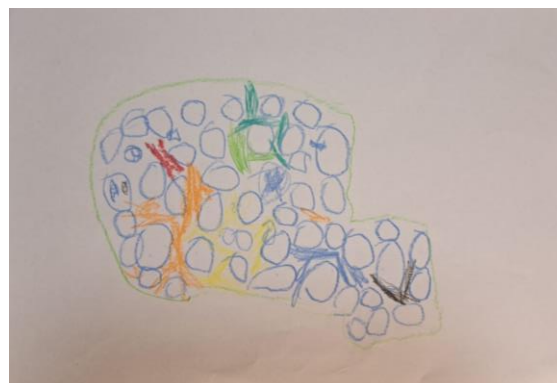
Najava zadatka:

„Razgovarali smo o morskim životinjama, kako one izgledaju, kakvih su sve boja i oblika i sada ćemo te ribe i naslikati. Prije nego što počnete, dobro razmislite i prisjetite se koje smo to sve ribe vidjeli, a zatim ćete na papir koji se nalazi ispred vas naslikati svoje ribe. Danas ćemo raditi s pastelama. Njih možete po papiru razmazati prstima, komadićem papira i vatenim štapićima koje imate pred sobom na stolu. Kada završite, prokomentirat ćemo i porazgovarati o vašim radovima.“

DJEČJI LIKOVNI RADOVI:

Slika 7 Tonka 4.g. svjetleća riba
"Riba ima peraje, rep i oči.
Okrugla je i ljubičasta" voštani

Slika 8 Zoja 5 g. Ribica s točkicama "Šarena je. Još
ima tako puno kuglica. Ribica brzo pliva." Voštani
pastel

Slika 9 Leon 6 g. "Riba" uljane pastele

Slika 10 Lucas 4 g.
"Franka riba" voštani

Slika 11 Lovro 3 g. "Riba vukodlak" voštani
pastel

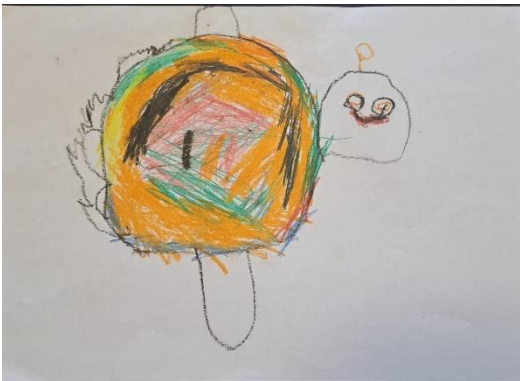
Slika 12 Greta 4 g. "šarena
ribica, trokutastog je oblika"
voštani pastel

Slika 13 Ena 5 g. "Riba i more"
uljane pastele

Slika 14 Jona 4 g. "Riba" uljane pastele

Slika 15 Abel 5 g. "Riba svjetleća"
uljane pastele

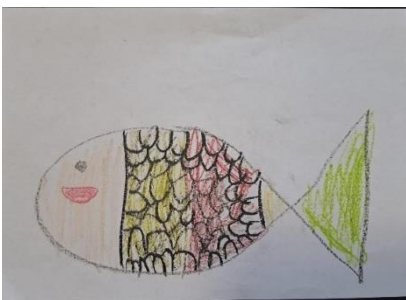
Slika 16 Eva 5 g. "Riba" uljane pastele

Slika 17 Mihael 5 g. "Riba"
uljane pastele

Slika 18 Nela 7 g. „Riba“ uljane pastele

Slika 19 Franko 6 g. "Riba" uljane pastele

6.1.1. Osvrt na dječje likovne radove

Ovi dječji radovi prikazuju različite interpretacije riba izvedene u tehnikama voštanih i uljanih pastela. Djeca su uporabom boja, oblika i tekstura izrazila svoju kreativnost i maštu. Koristila su se velikim rasponom boja od nježnih do intenzivnih i živih tonova.

U radu djevojčice Zoe (slika 8) može se vidjeti uporaba više boja razigranim točkicama koje stvaraju dinamičnost ribe koja se kreće. S druge strane, rad djevojčice Eve (slika 16) koristi snažne kontraste crvene, zelene i žute boje koje stvaraju vizualno privlačnu i živopisnu kompoziciju. Neka djeca su koristila nježne voštane pastele koje su stvorile efekt glatkosti ribe (slika 7), dok su druga djeca koristila snažnije i intenzivnije pritiske boja pastela kao u radovima Lucasa (slika 10) i Jone (slika 14) što je stvorilo bogatiju teksturu i izraženiji vizualni dojam.

U nekim se radovima može vidjeti slikarski pristup gdje su djeca slobodno nanosila boju i stvarala oblike bez vidljivih kontura kao što je rad djevojčice Grete (slika 12) i dječaka Lovre (slika 11). U suprotnome, neki radovi su imali precizniji pristup slikanju gdje su oblici jasno definirani te je boja korištena za popunjavanje oblika kao što je prikazano na slici 17.

6.2. Aktivnost kolažem

Ova tema aktivnosti bila je džungla i životinje koje se nalaze u njoj. Kao i u prvoj aktivnosti, prije samog početka u sobi sam po stolovima pripremila materijale kojima će se djeca moći služiti. Za motivaciju imala sam pripremljene slike raznih divljih životinja i zvučnik sa snimljenim zvukovima životinja. Kako bih saznala nešto više o njihovom prethodnom znanju, u uvodu sam im postavljala pitanja kojima sam mogla uočiti znaju li oni nešto o ovoj temi već od ranije ili ne. Nakon toga sam im pokazivala jednu po jednu sliku životinja te davala riječ djeci da oni prokomentiraju što sve vide i znaju o toj životinji. Nakon što smo pregledali većinu slika životinja igrali smo malu igru pogađanja da vidim jesu li djeca stvarno razumjela koje životinje vidimo u džungli, a koje ne. Ovdje sam pozornost pridavala veličinama životinja te njihovom izgledu, kako izgleda kada sjedi, kada trči i slično.

Nakon uvodnog dijela sata djeci je bilo prvo objašnjeno što će raditi te kojom će se tehnikom služiti. Pitala sam ih jesu li već radili kolažem kako bih znala što očekivati od radova i od djece. Nakon što su djeca sjela za stol na kojemu im je bio ponuđen A4 papir te škare, ljepila, papiri u bojama i pastele i flomasteri počeli su slikati svoju džunglu.

Primijetila sam da su trogodišnjaci i četverogodišnjaci imali dosta problema oko korištenja škara gdje sam ih ja usmjeravala kako da drže škare te ako im ne ide sa škarama, da mogu i prstima trgati željene oblike. Djeci je ovaj način rada bio puno zanimljiviji te su se upustila u izradu radova. Kod starije sam skupine primijetila da više koriste škare za rezanje oblika nego prste jer su iskusniji i imaju bolje motoričke sposobnosti za držanje škara naspram mlađih skupina. Starija djeca bila su puno preciznija u ovome zadatku u skladu s očekivanjem.

Najava zadatka:

„Danas smo pričali o nekim drugim životinjama koje se ne nalaze u moru kao prošle životinje već koje se nalaze u džungli. Sada kada smo naučili nešto novo i nešto više o životinjama i njihovom staništu, sada ćete vi naslikati džunglu onako kako vi zamišljate da ona izgleda. Pred vama su ponuđene škarice, ljepila, papiri u bojama, bijeli papir i pastele. Papir u boji možete rezati, trgati i lijepiti na bijeli papir na bilo koji način koji želite. Prvo ćete odrezati oblike koje želite i staviti ih na papir, potom ih zalijepite i možete koristiti pastele kako bi dodali neke detalje prema želji.“

DJEČJI LIKOVNI RADOVI:

Slika 20 Petar 6g. "kralj džungle"

Slika 21 Rafael 4 g. "zmija"

Slika 22 Rita 4g. "džungla"

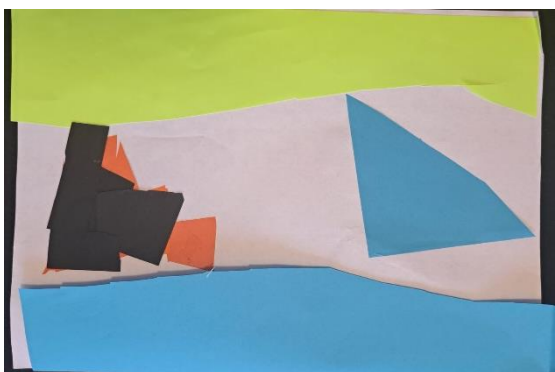
Slika 23 Kaja 4 g. "tigar, šuma i lavovi" kolaž i pastel

Slika 24 Pavel 5g. "gorila" kolaž i pastel

Slika 25 Paol 4 g. "King Kong i plavo za vježbanje" pastel i kolaž

Slika 26 Lukas 4,5 g. "Džungla" kolaž

Slika 27 Marin 4 g. "Tigar" kolaž

Slika 28 Mila 6 g. "zmija" kolaž i pastel

Slika 29 Ziva 6g. "ptica u džungli" kolaž i pastel

Slika 30 Leda 4,7 g. "zmija" kolaž

Slika 31 Ivano 7 g. "skrivača u džungli" kolaž

6.2.1. Osvrt na dječje likovne radove

Tijekom ove aktivnosti u kojoj se radilo tehnikom kolaža moglo se uočiti kako su djeca bila puno zainteresiranija naspram pastela. Uočeno je kako su mlađoj i srednjoj dobnoj skupini veliku prepreku stvarale škare. Većina djece odlučila se na trganje papira, ali neki su se okušali u rezanju te su uspješno to odradila. Kod starije skupine djeci nije bilo problem rezati škarama pa su svi rezali oblike škarama i lijepili ih na papir.

Zamijećeno je tijekom cijele aktivnosti kako sva djeca imaju veliku pažnju usredotočenu na trganje i rezanje. Ono što nije primijećeno je da nitko od djece nije prvo posložio na papir odrezane komade kako bi prvo vidjeli gdje žele da nešto stoji, već čim su rezali, odmah su i lijepili.

U ovim radovima korištene su intenzivne boje te time stvaraju dinamičnost radova. Rad dječaka Ivana (slika 31) svojim bojama doprinosi osjećaju prirode i divljine te prekrivanjem narančastog papira iza zelenog daje dojam odnosno efekt kamufliranog tigra.

Kod rada djevojčice Kaje (slika 23) primjećuje se da su motivi definirani pastelnim linijama prije kolaža što je suprotno od onoga što je u radu dječaka Rafaela (slika 21) gdje se ne nalaze tragovi pastela već sama tehnika kolaža.

Kod usporedbe ovih dviju aktivnosti primjećuje se da su djeca pokazala veću zainteresiranost kod kolaž tehnike nego kod pastela. Zbog težine teme mislim da je djeci bilo puno lakše raditi tehnikom pastela jer su radovi pastelama puno bogatiji naspram radova kolažem.

7. ZAKLJUČAK

Razvoj likovnosti djece predškolske dobi predstavlja ključnu komponentu njihovog razvoja. Ovim istraživanjem pokazalo se da je slikanje osim sredstva izražavanja kreativnosti djeteta bitan alat za motorički ali i emotivni razvoj djeteta. Promatranjem analize dječjih radova mogu se vidjeti karakteristike faza primarnih i složenih simbola. Zaključeno je da se mlađa djeca slabije služe škarama naspram starije djece. Tehnikom pastela sve dobne skupine dobro su se služile njome te nije bilo većih poteškoća.

Aktivnosti na području slikanja omogućavaju djetetu da istraži svijet oko sebe, da izrazi misli i osjećaje na svoj individualni i poseban način.

Slikanje omogućuje da raznim tehnikama djeca istraže boje, teksture i materijale. Likovnim stvaranjem djeca razvijaju samopouzdanje i uče rješavati probleme. U tome je procesu bitna uloga odgojitelja koji pružanjem adekvatne podrške i poticaja dodatno motiviraju djecu i pomažu im da otkriju svoje mogućnosti i potencijale.

Likovno stvaralaštvo u ranom i predškolskom odgoju ima pozitivan utjecaj na razvoj djeteta. Vrlo je važno nastaviti poticati likovno stvaralaštvo djece čime se njihovo djetinjstvo obogaćuje i time se postavljaju čvrsti temelji za njihov budući razvoj.

8. LITERATURA

1. Belamarić, D., & Musić, J. (1986). *Dijete i oblik: likovni jezik predškolske djece: knjiga za odgajatelje, roditelje, pedagoge, psihologe, psihijatre*, Školska knjiga
2. Despot N. (1966). *Svjetlo i sjena*. Tehnička knjiga Zagreb
3. Grgurić, N., & Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Educa
4. Herceg, L., Rončević, A., & Bogomil, K. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*.
5. Jakubin, M. (1990). *Osnove likovnog jezika i likovne kulture. Priručnik za likovnu kulturu*. Institut za pedagoška istraživanja filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu
6. Peić, M. (1991). *Pristup likovnom djelu*. Školska knjiga
7. MREŽNE STRANICE: Predškolsko dijete i likovna umjetnost <https://hrcak.srce.hr/file/184161> (pristupljeno 15.7.2024)
8. MREŽNE STRANICE: <https://djeca.hr/roditeljstvo/psihologija-djeteta/boje-u-djecjim-crtezima/> (pristupljeno 15.7.2024)

Popis slika

Slika 1 Dječji likovni rad pastel. <https://www.cvrcakvrt.hr/poslijepodnevi-rad-ugljen-i-masna-pastela-kao-sredstvo-likovnog-izrazavanja-i-stvaranja/1696/>

Slika 2 dječji likovni rad Akvarel <https://prvirazredceric.weebly.com/likovni-radovi.html>

Slika 3 dječji likovni rad tempere <https://www.djecji-vrtic-ploce.hr/vila-pricalica-katija-romac-2/>

Slika 4 dječji rad „Ananas“ kolaž <https://skolskilstduga.net/wp-content/uploads/2020/04/Tin-Mesek.jpg>

Slika 5 dječji rad kombinirane tehnike <http://likovnjaci.eu/kombinirane-tehnike/>

Slika 6 Ostwaldow krug boja <https://dvatornja-dekorativa.hr/news/upoznajmo-se-sa-svijetom-boja-za-uredenje-interijera>

Slika 7 Tonka 4.g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 8 Zoja 5 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 9 Leon 6 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 10 Lucas 4 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 11 Lovro 3 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 12 Greta 4 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 13 Ena 5 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 14 Jona 4 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 15 Abel 5 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 16 Eva 5 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 17 Mihael 5 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 18 Nela 7 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 19 Franko 6 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 20 Petar 6 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 21 Rafael 4 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 22 Rita 4 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 23 Kaja 4 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 24 Pavel 5 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 25 Paol 4 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 26 Lukas 4,5 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 27 Marin 4 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 28 Mila 6 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 29 Ziva 6 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 30 Leda 4,7 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

Slika 31 Ivano 7 g., dječji likovni rad, izvor: osobna arhiva

